

PM Rotel I (Dnr KS 2021/1049)

Skärpta straff för brott i kriminella nätverk (SOU 2021:68)

Remiss från Justitiedepartementet

Remisstid den 30 november 2021

Borgarrådsberedningen föreslår att kommunstyrelsen beslutar följande.
Remissen besvaras med hänvisning till vad som sägs i denna promemoria.

Föredragande borgarrådet Anna König Jerlmyr anför följande.

Ärendet

Justitiedepartementet har remitterat betänkandet *Skärpta straff för brott i kriminella nätverk (SOU 2021:68)* till Stockholms stad för yttrande. I utredningen föreslås en rad straffskärpningar rörande brott som är vanliga i kriminella nätverk, en skärpt straffrättslig reglering mot att involvera unga i brottslighet, en särskild straffskala för försäljning av narkotika, att återfall i brott ska beaktas i större utsträckning samt att en presumtion för häktning införs vid lägre minimistraff.

Beredning

Ärendet har remitterats till stadsledningskontoret och socialnämnden. Socialförvaltningen besvarar remissen genom ett kontorsyttrande.

Stadsledningskontoret välkomnar utredningens förslag och anser att skärpta straff är en viktig del i det brottsbekämpande arbetet, men anser att det behöver kombineras med både brottsförebyggande åtgärder, förbättrad lagföring och snabbare hantering för att nå ett optimalt resultat.

Socialförvaltningen ser positivt på att utredningen anser att skärpta straff i kriminella nätverk är en angelägen fråga och delar utredarens förslag om skärpta straff för brott i kriminella nätverk.

Mina synpunkter

Brott som är vanliga i kriminella nätverk är rimligt att samhället visar handlingskraft kring detta, för att motverka dessa typer av kriminella handlingar. De allvarliga problemen med gängkriminalitet och dödligt våld finns närvarande i Stockholm. Skjutningarna, påverkar i hög grad den upplevda otryggheten, och ligger i Stockholm på en fortsatt hög nivå samtidigt som andelen skjutningar med dödlig utgång har ökat under året.

Stockholm behöver fler poliser. I Stockholm har antalet poliser minskat sedan 2015, jämfört med andra regioner som drabbats betydande av gängkriminalitet. I

polisregion syd och primärt i Malmö har antalet poliser ökat. Polistätheten följer samma mönster, i Stockholm är det en minskning med 22 poliser per 100 000 invånare och i syd en minskning med 1 polis per 100 000 invånare. Regeringen kan inte blunda för dessa fakta eftersom det krävs poliser men också övriga förstärkningar inom rättsväsendets alla delar för att förändrad lagstiftning ska få effekt.

Stockholms stad har genom kommunfullmäktige ett fastställt mål om att Stockholm är en trygg, säker och välskött stad att bo och vistas i. Att stoppa nyrekryteringen till gäng är därmed en lösning på gängkriminaliteten, på sikt. När utredningen föreslår att det kriminaliseras att involvera unga i brottslighet samt att definitionen av människoexploatering utvidgas är det välkommet. Detta bör ge extra skjuts i arbetet med att förhindra nyrekryteringen, om rättsväsendet mäktar med.

Stadsledningskontoret poängterar att straffskärpningar rörande olaga hot och utpressning sänder signaler till kriminella samt kan bidra till ökat förtroende för rättsväsendet bland annat hos näringsidkare. Det är sant, men likt också understruket måste rättsväsendets alla delar få resurser i rätt omfattning för att kunna hantera effekterna av lagstiftningen. Fler exempel på straffskärpningar finns och samma resonemang gäller för övriga förslag om straffskärpningar som presenteras.

Höjning av straffvärden ger också polisen möjlighet att använda hemliga tvångsmedel, vilket inte minst är viktigt för att lagföra de som utsätter vittnen och brottsutsatta för hot och utpressning.

Hela samhället har ett ansvar för att göra sin del i den gängproblematiken samhället hanterar. Men, det är ytterst regeringens ansvar att se till att straffskärpningarna som föreslås och inkapaciteringen av personer för att förhindra risken att begå brott sker.

Jag föreslår att borgarrådsberedningen föreslår att kommunstyrelsen beslutar följande.

Remissen besvaras med hänvisning till vad som sägs i denna promemoria.

Stockholm den 10 november

ANNA KÖNIG JERLMYR

Bilaga

Skärpta straff för brott i kriminella nätverk (SOU 2021:68)

Borgarrådsberedningen tillstyrker föredragande borgarrådets förslag.

Särskilt uttalande gjordes av borgarråden Karin Wanngård, Jan Valeskog, Emilia Bjuggren och Kadir Kasirga (alla S) enligt följande.

Vi välkomnar utredningen och dess förslag. Särskilt välkomnar vi socialdemokrater i Stockholm att vårt förslag från år 2018 om att skärpa straffen för de som rekryterar unga till gängen har utretts och föreslås bli verklighet. Alltför många barn och unga utnyttjas av kriminella och tvingas att sälja narkotika och vapen samt utföra våldsdåd. Vi menar att en ny straffbestämmelse som kriminaliserar att minderåriga involveras i brottslig verksamhet kommer att ha betydelse i arbetet att stoppa rekryteringarna till gängen och organiserad brottslighet.

Att utredningen föreslår att straffen skärps för försäljning av droger är också viktigt i kampen mot den organiserade brottsligheten. Veckans Brott genomförde hösten 2019 med hjälp av det statliga forskningsinstitutet RISE en analys av avloppsvatten för att se hur mycket droger det används i södra och centrala Stockholm. Siffrorna var alarmerande, analysen visade att under veckan som testet genomfördes togs droger för 31 miljoner kronor i veckan i de berörda områdena. Det finns ingen samlad analys av hur det ser ut i hela Stockholm eller i Sverige. Men undersökningen från Henriksdals reningsverk ger en fingervisning om att det är en stor mängd droger som dagligen används i Stockholm och som göder gängen och den organiserade brottsligheten.

När regeringen trappar upp kampen mot droger och gängkriminalitet är det viktigt att kommuner och regioner möter upp. Det finns oroväckande signaler i Stockholm som visar en uppåtgående trend för narkotikaanvändningen bland unga i gymnasieåldern. Här kan Stockholms stad göra mer, genom kampanjer för att färre ska använda droger och för att säkerställa att de som har missbruksproblematik snabbt får stöd och insatser.

Finansborgarrådet lyfter fram behovet av fler poliser i Stockholm. Om detta är vi eniga. Men vi beklagar att finansborgarrådet inte berör bakgrunden till varför Stockholm har färre poliser idag. De rejäla nedskärningarna med minskat antal platser på polisutbildningen som gjordes av de moderatledda regeringarna har lett till den situation vi är i idag. Värst var det mellan åren 2008 och 2010 då antalet platser minskades med över 90 procent, från 1708 platser år 2008 till 141 platser 2010. Nedskärningarna gjordes i ytterligare några år trots att det fanns stora behov av att ersätta de 400-500 poliser som går i pension varje år. Finansborgarrådet var själv riksledamot och fattade besluten om att minska på antagningarna. Det kan förklara varför finansborgarrådet inte berör bakgrunden till de problem vi ser idag. Som tur är har regeringarna de senaste åren gjort stora satsningar för att öka antalet poliser. Det välkomnar vi och det kommer att leda till att fler kriminella lagförs och att den organiserade brottsligheten kan minska. Förutsatt att kommuner gör sin del och stoppar rekryteringarna till gängen.

Särskilt uttalande gjordes av borgarrådet Torun Boucher (V) enligt följande.

Hela samhället behöver kraftsamla när det gäller att motverka brott som är vanliga i kriminella nätverk, inte minst för att minimera nyrekryteringen av unga. Gängkriminaliteten och det ökade dödliga våldet måste mötas med åtgärder på alla plan i samhället, såväl lagstiftning och rättsväsendet som förebyggande och andra insatser i kommuner och regioner. Det räcker inte heller att kräva att polisen omfördelar resurser, staden själv måste också agera, där Vänsterpartiet bland annat vill att krisledningsnämnden aktiveras för att samordna, främja och stödja arbetet mot dödsskjutningarna i staden.

Remissförslaget till skärpt lagstiftning får ses som en del i ett större åtgärdsprogram, men vi vill understryka att det inte ska innebära att kriminalisera eget bruk av narkotika. Vi vill även framhålla det som socialförvaltningen tar upp i sitt remissvar, som vi också varnat för tidigare, att om man dömer 18-åringar hårdare kommer kriminaliteten krypa ner i åldrarna. Förslaget att kriminalisera att involvera personer under 18 år i brottslig verksamhet blir därför en oundviklig följd av skärpta straff för myndiga lagöverträdare.

Kommunstyrelsen

Särskilt uttalande gjordes av Karin Wanngård, Jan Valeskog och Emilia Bjuggren (alla S) med hänvisning till Socialdemokraternas särskilda uttalande i borgarrådsberedningen.

Särskilt uttalande gjordes av Rashid Mohammed och Torun Boucher (båda V) med hänvisning till Vänsterpartiets särskilda uttalande i borgarrådsberedningen.

Ersättaryttrande gjordes av Lisa Palm (Fi) enligt följande.

Stockholm är hårdast drabbat i landet av dödsskjutningar och grovt våld och har under en längre tid sett hur allt yngre dras in i kriminalitet. Brottsligheten kryper ned i åldrarna och allt yngre personer blir såväl offer som förövare. Det handlar om hur unga socialiseras in i en gemenskap där droger och våld är normaliserat för att kunna utnyttjas av äldre i syfte att överlämna exempelvis vapen och droger. Därför ser vi det som positivt att det läggs en större fokus på att skärpt straffrättslig reglering att involvera unga i brottslighet, tillskillnad från förslagen i lagrådsremissen *Slopad straffrabatt för unga myndiga vid allvarlig brottslighet*.

Vidare handlar det utifrån ett kommunperspektiv att arbeta förebyggande för att minska riskerna att unga väljer en annan väg än in i kriminalitet. Våldsförebyggande arbete är långsiktigt och kräver en kraftsamling från politiken för att bygga ett samhälle med lika livsvillkor. Det är tydligt att kommun, region och staten behöver ta tydligare gemensamt grepp och enas om bilden vad som behöver göras framåt för att lösa samhällsproblemen, där varje aktör är en viktig del i att bekämpa kriminalitet och öka tryggheten.

Remissammanställning

Ärendet

Justitiedepartementet har remitterat betänkandet *Skärpta straff för brott i kriminella nätverk* till Stockholms stad för yttrande. I utredningen föreslås en rad straffskärpningar rörande brott som är vanliga i kriminella nätverk, en skärpt straffrättslig reglering mot att involvera unga i brottslighet, en särskild straffskala för försäljning av narkotika, att återfall i brott ska beaktas i större utsträckning samt att en presumtion för häktning införs vid lägre minimistraff.

Våld i form av skjutningar och sprängningar har ökat i Sverige de senaste åren och denna brottslighet har stark koppling till kriminella nätverk, framförallt som en följd av konflikter mellan olika grupperingar. Dessutom utgör tystnadskultur och intern lojalitet i den kriminella miljön omständigheter som påverkar rättsvårdande myndigheters möjligheter att utreda och lagföra. Utifrån denna bakgrund tillsatte regeringen i juni 2020 en särskild utredare som fick i uppdrag att överväga en rad straffrättsliga åtgärder mot brott i kriminella nätverk. Den 24 augusti 2021 lämnade utredaren över betänkandet till regeringen.

Betänkandet konstaterar att det är svårt att ge en enhetlig beskrivning av de kriminella nätverken i Sverige, då strukturen och graden av organisation varierar. Detsamma gäller de brott som begås inom och av personer verksamma i sådana nätverk. Till följd av detta har utredningen valt bort att skapa en legaldefinition, utan har istället utgått från en bred innebörd av begreppet. Detta innebär att de presenterade förslagen tar sikte på de brottsliga gärningarna som sådana och inte på gärningspersonens tillhörighet till en viss typ av nätverk.

Utredningen föreslår skärpta straff för brott som är vanliga i kriminella nätverk.

Beredning

Ärendet har remitterats till stadsledningskontoret och socialnämnden. Socialförvaltningen besvarar remissen genom ett kontorsyttrande.

Stadsledningskontoret

Stadsledningskontorets tjänsteutlåtande daterat den 22 oktober 2021 har i huvudsak följande lydelse.

Stadsledningskontoret har tagit del av Justitiedepartementets remiss och svarar utifrån ett kommunalt perspektiv. Stadsledningskontoret är i grunden positiv till utredningens förslag som bedöms kunna bidra till stadens arbete för att uppnå kommunfullmäktiges mål om att *Stockholm är en trygg, säker och välskött stad att bo och vistas i*.

En mycket angelägen arbetsuppgift för staden är att försöka förhindra nyrekrytering av barn och unga till kriminella nätverk. Åtgärder planeras och genomförs inom ramen för det kommunala uppdraget och ofta i nära samverkan med Polismyndigheten. Staden formaliserade denna samverkan genom att 2019 upprätta en *övergripande samverkansöverenskommelse mellan Stockholms stad och Polisregion Stockholm* där just unga i risk för kriminalitet är en prioriterad grupp. Även *Stockholms stads strategi 2019-2022 för att minska risken för att barn, unga och unga vuxna ska dras in i kriminalitet* utgör ett viktigt styrdokument i denna prioriterade fråga. Stadsledningskontoret välkomnar

utredningens lagförslag både rörande kriminalisering av involvering av unga i brottslighet, samt utvidgningen av definitionen av människoexploatering och anser att en sådan lagändring bör ge extra skjuts i arbetet med att försöka förhindra nyrekrytering av ungdomar till kriminalitet. Detta svarar även delvis på den oro som stadsledningskontoret lyft i tidigare tjänsteutlåtande, rörande slopad straffrabatt, kring en förskjutning mot att grövre brott begås av allt yngre individer. Föreslagen straffändring skulle även innebära att de unga som begått brott ses som både förövare och offer, något som redan är väl känt på individnivå inom kommunens socialtjänst.

Genom straffskärpningar rörande utpressning och olaga hot menar stadsledningskontoret att detta både sänder signaler till kriminella samt att näringsidkare ser att kriminella som utför dessa handlingar döms till hårda straff. Detta bör på sikt leda till ett ökat förtroende för rättsapparaten och samhällets institutioner i stort. En förutsättning är dock att rättsväsendets alla delar resurssätts i en omfattning som ger möjlighet att fullt ut hantera effekterna av den förändrade lagstiftningen.

Då kriminella nätverk skjuter och spränger på allmänna platser, påverkas både invånarnas upplevelse av trygghet samt arbetsmiljön för stadens medarbetare. Stadsledningskontoret ser därför positivt på lagförslaget om en ny straffskärpningsregel i brottsbalken som är avsedd att ha kraftig verkan vid våldsamma konflikter i den kriminella miljön.

Stadsledningskontoret ser positivt på de föreslagna straffskärpningarna kring försäljning av narkotika. Dock vill stadsledningskontoret benämna att dessa kan komma att påverka människor som bara har ett eget narkotikamissbruk och som ägnar sig åt försäljning för att kunna finansiera sitt eget missbruk. Stadsledningskontoret vill påtala att föreslagen straffskärpning i den delen kan slå mot en redan utsatt grupp.

Övriga lagförslag bör leda till att ett ökat antal individer häktas och lagförs. På sikt bedöms förslaget till viss del vara kostnadsdrivande för kommunen, då fler individer kan komma att vara i behov av kommunala insatser i samband med utslussning från kriminalvård samt beträffande verkställighet av ungdomspåföljder. Trots det ser stadsledningskontoret positivt på förslaget, då det ger kommunen en chans att erbjuda insatser på individnivå för att underlätta återanpassning i samhället efter avtjänat straff.

Stadsledningskontoret har i tidigare remissvar påtalat önskemål om ett nationellt stöd för att tillgängliggöra evidensbaserade arbetsmetoder inom socialtjänsten. Stockholms stad arbetar enträget med att försöka förhindra nyrekrytering till kriminalitet. I detta arbete är evidensbaserade metoder på individnivå en förutsättning. Tyvärr saknas detta fortfarande idag och stadsledningskontoret vill därför poängtera vikten av ytterligare satsningar på detta område, kanske i form av riktade regeringsuppdrag.

Avslutningsvis vill stadsledningskontoret säga att själva inkapaciteringen av personer har en inverkan på individens möjligheter att begå brott. Men i termer av att förebygga brott finns det mer stöd för att snabbare hantering i kombination med ökad säkerhet i gripande och lagföring har större avskräckande effekt och därmed större potential att minska brottsligheten, än skärpta straff. Stadsledningskontoret välkomnar utredningens förslag och anser att skärpta straff är en viktig del i det brottsbekämpande arbetet, men att det behöver kombineras med både brottsförebyggande åtgärder, förbättrad lagföring och snabbare hantering för att nå ett optimalt resultat.

Socialförvaltningen

Socialförvaltningens tjänsteutlåtande daterat den 10 september 2021 har i huvudsak följande lydelse.

Förvaltningen ser positivt på att utredningen anser att skärpta straff i kriminella nätverk är en angelägen fråga och delar utredarens förslag om skärpta straff för brott i kriminella nätverk. Utredningen konstaterar att antalet skjutningar och sprängningar samt det dödliga våldet

ligger på en högre nivå än tidigare år. Av det totala dödliga våldet har den andel som begås med skjutvapen nästan fördubblats, samtidigt som annat dödligt våld i samhället minskat. Detta beror på att konflikter mellan kriminella blivit vanligare som bakomliggande orsak. Förvaltningen instämmer i problembilden som beskrivs om att antalet skjutningar och sprängningar samt att det dödliga våldet ligger på en högre nivå än tidigare år. Förvaltningen anser att de föreslagna lagförändringarna är tydliga i syfte att motverka kriminella nätverk och att de behöver följas upp och utvärderas för att säkerställa att de ger avsedd effekt.

Det finns flera förslag som förvaltningen särskilt vill betona som positiva. Det första är straffbestämmelsen om att kriminalisera att involvera personer under 18 år i brottslig verksamhet. Förvaltningen noterar att det går i linje med förvaltningens remissvar till ungdomsreduktionsutredningen, då unga vuxna över 18 år kommer att straffas som vuxna för vissa brottskategorier. I förvaltningens remissvar till ungdomsreduktionsutredningen framfördes det att det finns en risk i att unga myndiga lagöverträdare i allt större utsträckning kommer att använda sig av unga omyndiga för att de ska begå de allvarligaste brotten åt de äldre, då straffen skärps för myndiga lagöverträdare. Därför är det positivt att ungdomsreduktionsutredningens förslag även stärks upp genom förslagen i denna remiss.

Förvaltningen ser även positivt på förslaget att straffansvaret för människoexploatering ska utvidgas till att omfatta exploatering i brottslig verksamhet. När en person involverar en ung person i kriminalitet i syfte att den unge ska användas i verksamheten hos ett kriminellt nätverk ska det straffas hårdare. Samhället måste förhindra att unga används för att tjäna pengar till kriminella nätverk, exempelvis genom att sälja narkotika, och då får stå de risker, inklusive hot om lagföring, som mer tongivande kriminella vill undvika

Det finns tydliga samband mellan narkotikahandeln och de kriminella nätverken. Narkotikaförsäljning är en betydande inkomstkälla för de kriminella nätverken. Förvaltningen delar utredningens bedömning att arbetet mot narkotika utgör en viktig del i arbetet mot de kriminella nätverken. Förvaltningen ser positivt på förslaget om att skärpa straffet för försäljning av narkotika och befattning med narkotika som är avsedd att säljas.

Stockholms stad har sedan lång tid mycket erfarenhet av arbete för att motverka kriminalisering av unga och genomför ett omfattande arbete för att uppfylla målen i stadens strategi för att minska risken för att barn, unga och unga vuxna dras in i kriminalitet. Dessa insatser omfattar allt från fältassistenter, sociala insatsgrupper för unga och unga vuxna, stärkt tidigt stöd i samverkan med hemsöksprogram, samverkan med förskola, skola och polis, skolsociala team samt en rad andra insatser. Allt detta arbete befrämjas och går i linje med detta betänkandes förslag.